

Foto: Dr. I. Horvat

PRODOR VELIKE PAKLENICE

ANIĆA KUK U V. PAKLENICI



ULAZ U VELIKU PAKLENICU

Foto: Dr. I. Horvat

... donia gospodarju mukaju u slaviti, mukaju boga za blažnju, oloženo oma-
rje, mukaju svetu godu, mukaju vjernike, mukaju vjernike i vjernike
... u mukaju i mukaju mukaju se isak, oček, sasak, mukaju
mukaju se mukaju u mukaju, mukaju se mukaju i mukaju se mukaju
... mukaju se mukaju se mukaju se mukaju se mukaju se mukaju se mukaju

Sveto Brdo

Vladimir Marion (Karlovac)

Sad sjedimo konačno na vrhu, a gorsko sunce nas grije. Dan je divan. Pod nama sinje je more. Dalek je vidik. Dalmacija, otoci, lička visoravan, Plješivica, Velebit u svoj dužini.

Sjetih se onog gorštaka, koga sretoh pred više godina negdje u sjevernom Velebitu. Pričao je o Svetom Brdu. I kad je pokušao da ga dočara riječima, zapeo je i završio: »da, to je doista sveto brdo«.

Zaželih već češće da ovamo dođem, bijah u blizini i sjeverno i južno i s mora i s kopna, ali uvijek me je nešto spriječilo u posljednjem času.

Ovdje na vrhu razasuto je kamenje vremenom odlomljeno od stijene i smrvljeno, naokolo je suha tratinja, a na sjever ruše se stijene pokrite debelim snijegom. Tek dva tri koraka od nas, dubok je snijeg i led. Raspucan je već i iskidan.

Evo ovdje jugoistočno pod nama ostade velebitska visoravan Dušice s ugodnim domom Akademse skijaške organizacije, gdje nađosmo sklonište. Iza Dušice valovit je Velebit, no već mnogo niži. *Tulove Gredе* žute jasno u suncu. *Crnopac* je okrenuo spram kopna. Njemu s desna i lijeva silhuite su dalmatinskih i bosanskih planina.

Na sjeveroistoku, duboko pod nama, promatramo Lovinac i Sveti Rok, kroz koje jutros prije dana prođosmo. Dočaravamo si te kršne ljudi i njihov težak život te ih uspoređujemo sa živim opisima iz Budakovog »Ognjišta«.

Sunce se naginje zapadu i more živo ljeska pred nama između dalmatinskog kopna i otoka.

Možda nema pogleda u Hrvatskoj, a ni u čitavoj državi, kao što je ovaj sa Svetog Brda! Prođoh već prilično planinama, ali Velebit me uvijek naročito privlači.

Snijega je mnogo u našim visinama na svim sjevernim stranama.

Ovaj Uskrs sprovest ćemo na skijanju pod Svetim Brdom. Samo ako bude lijepo vrijeme.

I doista, vrijeme je bilo sjajno u subotu i nedjelju.

Skijali smo (mome drugu Karafiatu priznaše svi, i Zagrebčani i Gospićani, pobedu, i tako se H.P.D. i Karlovac proslavili), lutali

smo naokolo, sunčali se pred kućom, uživali u topлом gorskому suncu, odmarali se i plandovali gledajući oblake, koji plove nebom, promatrali sunce, kako izlazi za planinskim vrhovima i zalazi u moru, i divili se sjaju i snazi zvijezda za tih noći. Ni u kolovozu ne čemo promatrati kod nas kod kuće ovako sjajne zvijezde.

Pod večer odlazimo ponovno na Sveti Brdo. Sat uspona brzo prođe u očekivanju doživljaja, kog nam daje Sveti Brdo.

U večer se svi okupljamo u domu. Raspoloženje je srdačno i prijateljsko, kako je to već u planinarskim domovima. Živo je — ta 15, 16 nas je, pa na zajedničkom ležaju imade jedva mjesta. Društvo Gospićana je ovdje, a i grupa članova A. S. O. iz Zagreba. Naši domaćini srdačni su i uvijek spremni na uslugu.



Foto: V. Marion

Pukotine u ledi i snijegu pod Svetim Brdom

Te noći bile su zvijezde naročito sjajne i žive. Trepere na tamnom nebu, a promatramo ih i kroz gole šume i nad vrhuncima planina.

Radovali smo se : ta bit će lijepo vrijeme pa čemo ostvariti naš plan. Naumismo naime da se ne vratimo istim putem preko Liščanih Bunara do Lovinca, već da prođemo grebenom brijege do Vaganjskog Vrha i dalje do Struga a odanle do Metka. To je doduše priličan put ali kod ovakovog vremena bit će užitak. Put od Struga dalje poznaјemo, ali od Svetog Brda do Struga još nismo prošli.

I sutradan rano izjutra već se uspinjemo vrhu Svetog Brda. Po treći put u tri dana.

Gledamo tu nezaboravnu sliku s vrha u prvim tracima jutarnjeg sunca. No odmah produžujemo put, jer je još suviše hladno da se zadržimo.

Spustivši se do sedla izgubismo markacije. Zatrpane su snijegom. Sad je trebalo da sami pronalazimo put, da izaberemo kuda ćemo. Put ne znamo no cilj naš, Vaganjski Vrh, pred nama je u daljini. I prolazimo grebenom planine preko vrhova i pokraj njih, traversiramo zamrznutim snježnim poljanama, obilazimo vrtače i ponikve, prelazimo sa sedla na sedlo, s brijege na brijege. Put je pun promjena, lijep i mi zaboravljamo vrijeme. Kasnije postaje teže, treba obilaziti sve dublje ponikve. Snijeg otpušta i mi propadamo.

Konačno, nakon pet sati hoda, nađosmo kod malog jezera pod Malovanom markaciju. Obradovala nas je i mi se odmaramo u uvali kraj zamrznutog jezera. Ta sad ćemo brže i ugodnije markacijama. Mislim da se od Dušica do Malovana markiranim putem može doći za pola vremena što smo ga nas dvojica trebali.



Foto: V. Marion

Pogled sa Dušica na Svetu Brdo

Kad se spremisemo da nastavimo put naoblaci se iznenada i nebo prekrše teški oblaci. Požurimo markiranim putem i za čas izađosmo na sedlo, ali markacija odmah nestade u debelom snijegu. Ovdje ga imade više nego na Dušicama.

I dok smo mi još razgovarali o tom, kako bi H. P. D. trebalo izgraditi domove pod Svetim Brdom, pod Malovanom i na Strugama da bude pristupačniji taj divni kraj, spuštiše se oblaci još niže i za čas zasniježi. Pod nama, kroz duboku ponikvu, uzdižu se guste magle iz Like. Za čas i mi smo okruženi maglom, a snijeg je sve gušći. Vjetar ga zanosi divlje. Evo mećave.

Vidik je zatvoren. Gledamo kroz maglu 50 do 100 koraka, a često i manje. Prije nego što smo povjerovali u tu promjenu vremena, zahvati nas mećava svom snagom. Naprijed više ne možemo, natrag

također ne. Ta kako ćemo opet kroz pet sati tražiti put po grebenima u ovakovoj mečavi. Ne, ni dom na Dušicama više ne možemo naći (kasnije su nam pričali da ga je jedna grupa naših znanaca vraćajući se po toj mečavi sa Svetog Brda jedva našla).

Oklijevamo još, ali kako je vrijeme sve gore, ne preostaje nam ništa drugo nego da što prije sidemo u Liku i mi se spuštamo u vrlo duboku i strmu ponikvu pod Malovanom. Znamo, tu negdje pod nama leži visoko polje Bunovac, a od njega morat ćemo se nekako probiti do Raduča. No samo da gdje ne zabasamo i da ne dođemo do stijena ili do neprohodnih guštara. Znam te ogromne šume po velebitskim obroncima.

Spuštamo se iz prve ponikve u drugu i obradujemo se: ta pod nama je neka kućica.

No kad smo došli do te tobožnje kuće vidjesmo, da je to kameni blok u obliku prilično pravilnog četverokuta. Velik je poput malene kuće. Kad li se je odvaljao s vrhova?

Na kraju smo i te druge ponikve, koja se je produžila u klanac i gledamo nemoćno, kako se pod nama teren ruši Malone okomito, a snijeg dubok i mokar. Šuma je rijetka.

Tražimo na drugom mjestu prolaz, ali tamo je još strmije. Ne možemo naći nikakova puta ni blažeg silaza. Ali šta možemo? Nastrag? Zar sada u pola tri? Mečava ne popušta, a mi smo već dobrano mokri. Ne, treba poći niz tu strminu kako bilo da bilo.

I mi se spuštamo polagano i oprezno. Propadamo u snijeg, čuvamo mučno ravnotežu, a svezane skije upotrebljavamo kao cepin. Ne vidimo kuda ćemo, magla sve gušća, a pod nama sve veća strmina.

Posumnjao sam, hoće li taj naš put dobro svršiti, hoćemo li naći izlaz.

No onda pronađosmo nešto blažu padinu i tako smo obišli stijene, koje su bile pod nama u sve strmijoj šumi.

Tom padinom spuštamo se brzo do neke male čistine, a onda opet sličnom padinom do veće poljane okružene šumama. Pred nama je opet brijeđ. Zar je ova poljana Bunovac?

I tu smo imali neočekivanu sreću. Nađosmo ljudske tragove. Neki čovjek prolazio je poljanom. Došao je iz šume, uzeo sijena na čistini (ostavljuju ga ovdje do zime, do proljeća) i vratio se istim pravcem. Trag je još svjež, tek napola zatrpan novim snijegom. Nema možda ni pola sata što je tu bio.

Pođosmo za tragom i za čas vidjesmo da smo na šumskom putu. Našli smo i lovačke markacije.

Tko zna bili sami našli taj put, ili bi lutali obilazeći stijene u šumama i probijajući se guštarama. Nije baš vjerojatno da bi sami



Foto: V. Marion

Pogled sa Svetog Brda prema moru

pronašli put i izlaz, jer nije nikako vidljiv. Tko zna, možda nas je onaj nepoznati čovjek izbavio grdne nevolje.

Kasnije dodosmo do šumskog kolnog puta. Mjestimice ga produžuju i izgrađuju. Na jednom zavoju zatrpan je put na više mjesta kamenom lavinom, koja se je vjerojatno tek nedavno srušila. Nad nama prijeteći strše stijene u šumi.

Za tri sata stigli smo u Raduč. Noć se je već spuštala a mećava nije jenjavala. Šta bi sad bilo da nismo našli put?

Na stanici smo se ugrijali i preobukli. Noćni vlak smo dočekali okruženi brojnom obitelji čuvara stanice razgovarajući o ljudima, o zvijerima i o Velebitu. Da to su ti ljudi, koje opisuje Budak, to su ta ognjišta.

Mislim da si nemamo ništa predbacivati, jer doista nismo mogli predvidjeti ovakovu promjenu vremena.

Ipak, ova neprilika nije ostavila nepovoljan trag u nama.

Doživili smo je kao nešto što se ne može izbjegći i što treba po mogućnosti svladati.

Ljudi uvijek doživljuju dobro i zlo, a zlo barem tako često.

Mnogi klonu pod udarcima zla, nevolje, stradanja. Klonu dok bi još mogli snašati.

Toliki izgore u vatri боли.

Postanu očajnici ili bjegunci života ili cinici.

No naše misli, naši osjećaji vraćaju se lijepom i dobrom. I onda kad smo upoznali zlo i bol, naša nas vjera i spoznaja vraća dobrom i lijepom i daje nam snage.

Vraćamo se obogaćeni iskustvom, podbodeni otporom koji svladamo i koji će još trebati svladati.

Sveto Brdo strši u zvjezdanu noć ili u plave sunčane dane, opire se vjetrovima, mećavama i zimi.

Neka se ponosno uzdiže, neka prkosi zlu i neka mu prilaze oni, čija su srca žedna ljestvica, oni, koji zaželiše dan koji će doći, oni koji ne strepe pred tminama noći.

Veselje u kršu

S. Vrdoljak (Split)

Sjećat će se mnogi čitalac na jednu pripovijest Vladimira Nazora, u kojoj opisuje patnje našeg otočanina sa Brača, kad ono za suhih ljeta kroz mjesecne ne padne ni kap kiše, kad najjače čatrne presahnu, a voda se mora na otok prenašati brodovima i cisternama ratne mornarice, inače bi sve živo ljuto nastradalo.

I ove je godine naše primorske goleti i ostrva snašao taj bič božji, od kojega se još ni danas, u ranu jesen i poslije nekoliko obilnih kiša, nisu pravo oporavili. Naročito ne u našoj kamenoj Zagoriji, a i u našoj najbližoj okolini, u onim jadnim selima oko Mosora, gdje, kao u kotlenicama, vlada kod većeg dijela pučanstva vječna nestašica i glad, a ljudi zakržljali i blijadi izgledaju uistinu kao sjene običnog čovjeka. Gdje mi je jednom, u doba kada je drugdje priroda nosila svoje obilate plodove, odgovorila žena u crno zavita, kada sam je zapitao odakle je i kako joj je, uz uzdah koji je u sebi sadržavao gorčinu pelina i bespomoćnu i resigniranu tupost umiranja:

— Iz Kotlenica sam, gospodine Kotlenice, Kotlenice, crne paklenice

U toj Kotlenici — paklenici, gdje ljudi, od gladovanja i svake nestašice prije reda umiru, i gdje ne vidiš žene, a da nije u crno zavita, gdje svjetla haljina kao da i ne spada u ovo prerano umiranje i u ovu kamenu golet . . .

Ljeti se mi planinari ne penjemo u naš zapaljeni mosorski krš. Puca mozak u njemu, pa ne možeš tamo izdržati. Jedino će pastir u njega istjerati živo, i to tamo gdje se nada da će naći i najmršaviju vlat trave. Pa kuda će inače s blagom? Ili tako ili nikako.

Moj prvi posjet Mosoru poslije teške i beskišne ljetne žege bio je u drugoj polovici mjeseca rujna. Nije to bio posjet preko tužnih i zaboravljenih Kotlenica, gdje je ljetosnja žege sigurno proizvela potpunu pustoš a brazde boli još jače produbila, nego me put vodio našim najčešćim smjerom preko Srinjina, Donjeg i Gornjeg Sintoga.

Srinjine, jer je u dolini, pa ima obilatije zemlje i krošnjatog drveća nego ostala sela u visini, izgledalo je već prilično oporavljeno

od ljetne žege. Ali što više u visinu po sve krševitijem terenu, u onoj mršavoj zemlji, brižno ograđenoj zidovima, da je vode ne odnesu, i po onim rijetkim i pješčanim livadama, bilo je sve zelenilo tako sažgano, da ni ono nekoliko posljednjih predjesenskih kiša nije moglo da iz njih izbije kakvu zelenu vlat. A gore, naokolo Doma, u onoj kamenoj i sivoj žalosti, izgledalo je još jadnije i sasma pusto, bez ikakova znaka života, jer tamo nije sada bilo ni jednog stada ovaca ni jednog čobanina ni čobanice, koje si inače sretao u svako doba dana i godine.

I svi izvori i potočići žive vode kroz ljetu bili su presahli, a ni kapljica vode u njima nije se još pojavila. Dapače i Ljuvač-vrelo, koje u ljetnim danima ipak donekle obiluje vodom, skoro je bilo presušilo i trebalo je — pripovijeda mi čuvar Doma — skoro pola sata dok je iz njega nakapala boca vode. Jedno jedino vrelo na istočnoj strani Doma, u opsegu jednog četvornog, a u dubini skoro jednog metra, izdržalo je sušu i nije presahlo. Tom vrelu su ljudi, iz bližih i dalekih komšiluka, po noći i u rane ure, dok još nije zapalio zvizdan, tjerali na pojenje blago, koje je putem od velike žeđe mukalo i blejalo. I zmije — priča nam dalje čuvar — spuštale su se iz visina i daljeg okoliša u blizinu Doma, da dođu do vode. On je, veli nam čuvar, ubio ovog ljeta oko Doma barem 40 poskoka.

Pa ipak u tom od ljetne žege sažganom i kamenom kraju oko Srinjina, Donjeg i Gornjeg Sitnog dešavala su se za oko prava čudesa, jer su bila u protimbi sa inače čisto uvelom krajinom. Bilo je naokolo dosta čisto zelenih oaza, koje su ne samo odolile ljetnoj žezi, nego su dapače u svojoj bujnosti tako izgledale, kao da je žega čisto pogodovala njihovom rastu. Bili su to vinogradi, čiji su se trtovi upravo sagibali pod obilnim plodom, koje se crnilo među lišćem, a zrno na svakom grozdu bilo puno i sočno. Posljednje su kiše došle baš u pravi čas.⁵

Stari ljudi se ne spominju, da im je loza ikada tako obilato urodila. U čitavoj okolici nije bilo takove ljetine.

Čudna i velika blagodat majčice prirode ove godine smilovala se ovom kraju, te ga obiljem ovog ploda spasila od gladi i svakog stradanja, koje bi ih inače ove zime stiglo.

Ljudi su toga bili svjesni. Ovaj se dar prirode duboko zasjekao u njihove duše. Na njihovim licima, na licima muškaraca i žena u ta tri sela, kroz koja sam penjući se prolazio, zapažala se smirenost i neko pobožno iščekivanje. Za vrijeme ljetne žege stradali su i već su bili počeli i očajavati da će i izdržljiva loza radi velike suše izdati. Sada, na pogled tog bogatog roda kao da su čisto zaboravili na stradanje i bijedu i u njemu gledali svoj siguran spas od nemile zime. Jer prodat će se vino i rakija, u kuću će se namaknuti najpotrebnije,

a pod obiljem jesenjih kiša roditi će i jesenje povrće, a tanke ledine i zemlja među škrapama izbaciti će nešto zelenila za blago, čija će se vimena barem donekle ispuniti mlijekom.

Pobožno i smireno, posvršivši sve priprave, isčekivali su ljudi ponедјeljak da pristupe trganju. Njihovo odzdravljanje na moje pozdrave bilo je puno nekog tihog veselja i zadovoljstva. U svakom komšiluku nudili su me grožđem.

I u predvečerje, kada sam se vraćao, u prazničkom raspoloženju nedjelje, u isčekivanju sutrašnjeg dana, vladalo je u kršu u dušama tih pri prostih i dobrih ljudi nejenjano veselje nad sutrašnjim velikim događajem...

Na visokoj Ponci (2.272 m)

Vladimir Horvat (Zagreb)

Ljetno je sunce na svom vrhuncu. U nizinama žeže, pali i guši. Za ozbiljnog planinara nije vrijeme da se sada kod kuće naslađuje čitanjem Trenkerovih uspjeha. Treba da se i sam ugleda u tog velikog planinara pa da si i sam priušti donekle bar one užitke koji mu usput daju životnu snagu i otpor. Lavinama je odzvonilo. U visogorju nema sparine. Hladan zrak struji iz snježnih kotlina i ugodno osvježuje predjele carstva gorskih nebodera pa pošto drugih zapreka za planinara sad nema, valja sezonom alpskih uspona iskoristiti...

Svakog ljeta imam na programu po nekoliko novih alpskih izleta. Ne poduzimljem ih sve najednom. Moje je mnijenje da se preobilnim pohađanjem planina za vrijeme oduljeg dopusta planinar svog »zatvora« prebrzo zasiti. Za nekoliko godina počinje se izgovarati da u albumu za fotografije nema više mjesta i najednom ćete ga vidjeti — u penziji. Naprtnjaču i cepin objesit će o klin i uživati u svojoj mlađenackoj prošlosti, koju zapravo još nije ni osjetio. Kod rjeđeg pohađanja, naprotiv, planinar nije nikada iscrpljen, još manje zasićen planinarenjem i zato on svaku sezonom očekuje s novim veseljem.

Na Visokoj Ponci još nisam bio. O njoj mi je pričao drug Mirko, pa sam se jedne subote spremio da ju i ja upoznam. Prenoćio sam u Rateču-Planici. Kolikogod u početku spavanja nisam bio nakrivljenim uzglavlјem zadovoljan, u pola tri u jutro bio sam mu zahvalan, jer sam se zbog neudobnosti probudio u pravo doba. Odlična »vekerica«!

Vani je bilo već toliko svjetla da nisam trebao svjetiljke. Posve sam jasno razabirao kostur svjetske Mamut-skakaonice, mimo koje sam prolazio u Tamar. Na njezinom je podnožju posve drugi život

nego ono prije 4 mjeseca: na rosnoj travi, u najvećoj tišini, leže gorske krave i uživaju blagodat alpske noći. Lijepa idila!

Iz planinarske kuće u Tamaru pošla su četvorica na Jalovec. Moj put vodi desnom stazom. Dosta je strm, u pretežnom dijelu (zbog lošeg terena) i manjkav. Valjalo je dobro paziti na markaciju, naročito na mjestima, gdje su strme sipine i krvake pećine.

Iza gorskog bedema diže se sunce. Srce udara o žice prvi svoj karišik, a iz kože pišti znoj kao iz napukle brente. Iznad šumice razliježe se miris gorskog Eau de cologne — klinčeca, a kod daljnog krša pomoljuju se encijani, alpski jagaci i rododendron. Niz strminu ruši se kamenje. Domaćini »divojarcu« kao da nešto nije po čudi.

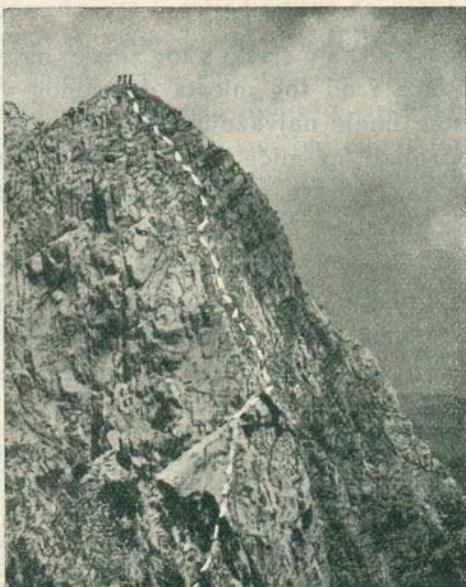


Foto: Vladimir Horvat

Vrh Velike Ponce (bijele crticice označuju smjer uspona sa Srednje Poncu).

Svoju glavu s trokutastom žutom bradicom sagnuo je niz stijenu i kao da gleda hoće li mu uspjeti iz svog doma otjerati nepozvanog gosta. Gost je bio međutim toliko drzovit da je domaćinu nadvisio popevši se na Srednju Poncu.

Na platou golo kamenje. Zapravo i nije golo jer ga pokriva preko metar visoki snijeg. Prekrasan je pogled s te talijanske granice, s jedne strane na dolinu Planice, u kojoj se jedva razabire planinarski dom, s druge na Klanška Jezera. Povrh jezera uzdigla su se dva ponosna susjeda: Mangart (2.678) i Jalovec (2.643). Bijeli valovi oblaka previjaju se preko njihovih grebena i spuštaju poput golemih slapova niz crne okomite pećine. Lijevo od tih gorostasa protegao se Travnik, pa Mojstrovka, Prisojnik, Škrlatica, Špik itd. Na suprotnoj strani, u daljini, nižu se silhuete talijanskih i austrijskih vrhova ...

Zagledao sam se u moj današnji cilj, Visoku Poncu. Pomislio sam da na njen vrh ne ću moći bez klinova i užeta, jer je neobično strm. Uvjerio sam se da Badjura nije pretjerivao u svom vodiču, kada ga je opisao kao »plezalnu« turu, označivši ga crnim trokutom i uskličnikom (znak velikog opreza). Za vrijeme dok sam ga milo pogledavao, začuh štropot cepina i razgovor. Spazih i petoricu, gdje se veru upravo na vrh. Nisam se dugo predomišljavao. Odložio sam naprtnjaču i pošao za njima. Za četvrt sata bio sam na mjestu, na kom sam ih malo prije spazio. To je bio uski hrbat, nalik prepotnom gušteru. Nekad je bio osiguran žičanim užetom, sada vire samo željezni klinovi. Ovi su mi dobro poslužili, jer je duvao jak vjetar.

Kad sam sjašio s tog zmaja, našao sam se u zavjetrini. Tu je mala polica i od tog mjesta do samog vrha je najstrmiji dio. U njem su ruke imale najvažniju ulogu. Svaki dohvati kamena trebalo je dobro oprobati, ne miče li se, a zatim privući jednu pa drugu nogu. K tome je, razumije se, bila potrebna tjelesna elastičnost, sabranost i mirnoća i zadatak je bio izvršen lakoćom.

Na vrhu sam! Užitak, radost i zadovoljstvo, koje obuzimlje svakog planinara na postignutom cilju. S visine bacam poglede unaokolo. U očima nižu se prekrasni pogledi. Dubokom nizinom prostro se zelen sag isprepletan bijelim nitima — cestama. Razabirem Rateče i Kranjsku Goru, u Italiji Belu Peć.

Na vrhu Visoke Ponce je pogranični stup. Oko njega sjede talijanski vojnici, sve mlađi ljudi, koji su Ponci posvetili svoj neslužbeni pohod. Pozdravivši ih okrenem lice od njih, samo da izbjegnem možebitni razgovor, jer ne govorim talijanski. Jedan me od njih navesti talijanskim jezikom. Odgovorih mu: njemački, pa kako je on donekle govorio tim jezikom, razgovarali smo — polunjemački.

Dok se je neki ljubavni par iz Villacha krijepio limunadom, dotle su vojnici skapavali od žeđe. Ne znam, kako bi prošli, da se jedan između njih (koji je bio nalik maršalu Balbu) nije snašao i donio odnekale grudu snijega. Ja sam imao uza se nekoliko marelica i bonbona i ponudim crnobradog ovom »talijanštinom«: »Signor Balbo! Neva e bonboni granda fina gelata«. Svi su se od srca nasmijali, pa kada su ustanovili da i ja »govorim« talijanski, započeli su sa mnom razgovor. Oni su parlali talijanski, a ja hrvatski. Nismo znali tko šta govoriti, ali smo po gestama nagadjali, o čemu se radi i sve »razumjeli«. U glavnom su oni govorili, ja sam neprestano potvrdjivao: si, si, ili gracia signori!

Balbo je za to vrijeme nešto fabricirao. Marelice i bonbone gnječio je sa snijegom u nekoj posudi i pravio originalni alpski sladoled.

Dok su vojnici tu okrijeputu požudno srkali, Nijemcima su rasle zazubice, jer su već i oni popili što su imali...

Na povratku susreo sam stado ovaca. Ukočile su se i gledaju me neobičnim začudenjem. Gledam i ja njih i ne razumijem zašto mi se kao obično ne približuju. Najednom se najstariji okrene i pobježe, a ostale ovce za njim. Razmišljao sam, koji je tome razlog, dok se ne sjetih na crne očale!

Niže, u jednom dubokom kuloaru punom snijega spazim opet jedno stado. Sve su ovce skupile glave u jednu točku, sađnuvši ih u snijeg. Da su nojevi, bilo bi mi jasno zašto to čine, ali čemu toliki strah ovaca pred crnim očalima? Malo kasnije bila mi je i ta zagonetka jasna. Ovce su toplim dahom duvale u snijeg i time ga otapale da su mogle lizati otopinu. Instinkt ili inteligencija životinja?...

Vrativši se poslije podne u Tamar, sreo sam onu četvoricu sa Jalovca. Bili su Nijemci, revni hodočasnici naših divljeromantičnih i toliko privlačivih brdina. U svoje bilješke upisali su i oni danas opet jednu lijepu uspomenu, uspon koji nam je dao traženi duševni odmor i nezaboravne užitke.

Život na plaži Boračkog Jezera

Josip Sigmund (Sarajevo)

(Svršetak)

Nastale razmirice pojedinaca rješava čitav logor kraj logorske vatre. Prema veličini krivice biva određivana veličina i ozbiljnost same logorske kazne. Među njima obično jedan važi kao izabrani car logora i plaže a izbranik je obično prekaljeni šatrovac. Ponajčešće dolazi on već u prvim danima ljeta a ostaje neprekidno do duboko u jesen, tako da savršeno pozna sve moguće i nemoguće prilike, koje su u vezi sa jezerom. Koliko je on samo ponosan sa svojim položajem u toj šatoraškoj carevini. Zaista ima i radi čega, jer treba vidjeti, sa koliko žara i ljubavi pomažu se oni među sobom i sa koliko nesebičnog prijegora pritiče se u pomoć onima, koje zatekne kakova neprilika, pa da nam svima bude jasno koliko druželjublja i osjećaja za cjelinu može život pod šatorom da odgoji u čovjeku.

Kakovih sve tu ima šatora, to je zaista čudo; malih i velikih, u svim mogućim oblicima i stadijima upotrebljivosti. Rijetkost je prava otkriti među tim šarenilom jedan očuvan pristojan šator, a u koliko ga se i nađe čudno nekako strši i odskače od onog jednostavnog, okrpljenog i umaštenog skupa. Brojčano stanje u koloniji zajedno s onim osamljenim šatorima, koji su raštrkani duž čitave obale, zna biti u jeku sezone daleko preko pedeset.

Najteža nedaća, koja ih snađe za vrijeme logorovanja, je bez sumnje nevrijeme, jer onda prestaje život na suncu i slobodi; mora se čučati pod šatorom, a počesto i dobro drhtati, jer sa prvim kapima kiše uvlači se u kotlinu hladnoća i pretjerana svježina uzduha. Tako vireći iz šatora gledajući pomamni bijes prirode proživljavaju se časovi, koji se teško zaboravljuju, jer dublje se uvijek u pamćenje urezaju rđavi doživljaji u prirodi nego li časovi divnog sklada i sreće, za koju svako već unaprijed smatra da mora biti tako pa se često i neobazire na nju!

Međutim ni nepogoda na jezeru ne snosi se tako teško. U tome i ima neke draži, jer tek tada se jasno očituje priroda u punoj snazi svoje ljepote.

Prije samog dažda vjesnik je nepogode vjetar, koji odozgor sa planine duva u snažnim zamaskama. Prvi naleti vjetra stope se obično u jedan zajednički rik, čije djelovanje udara po krošnjama drveća izazivajući da se one pomamno ljuljaju sablasno šumeći, a valovi uzburkanog jezera zapljuškuju obalu bacajući i lomeći okolnu trsku u svim pravcima. Kiša počima neprekidno pljuštati punim mahom pretvarajući okolinu plaže u pustoš punu tišine. Utihнуla je šuma i život plaže, prekriše ih ledeni zastori kiše, koji pretvaraju dan u tužnu dosadu, grozničavo iščekivanje i neutaživu čežnju za suncem.

Jezero pomamno buči među svojim tijesnim strmim obalama, zapljuškivajući ih obiljem valova. Logorski život je utihnuo, samo pogđekad netko žurnc protrči između prokislih šatora, isčeznuvši za tili čas u otvoru jednoga od njih. Sav se je život povukao u nutritinu šatora, gdje se uz monotono bubnjanje kišnih kapljica prekrćuje vrijeme raznim zanovjetanjima. Nepogoda neće biti dugotrajna, o tome je svaki uvjeren, pa zato i sa neumanjenom bukom željno iščekuju da se riješe ovih tijesnih odaja. Poneki zna dobro što znači proboraviti pod šatorom dva tri dana za velikih nepogoda, kada kiša nesmiljeno sipi i tjera u kosti vlagu i studen. Što znači za ove ljude takav prisilan boravak pod šatorom, kada su naučili na bezgraničnu slobodu pod vedrim nebom, može se približno predstaviti, kada se izbliza čuju ona njihova razdražljiva međusobna zabadanja pura veselog primitivnog rezonovanja.

I sa najtežim slučajevima, sa kojima se ovdje susreću, nikada ih ne napušta veselo raspoloženje i skrajnji optimizam. Teško je uspjeti da se jednom primjeti kod njih barem jedna nijansa brige, tuge ili zlog raspoloženja. Bezbržnost slobode i skrajnja vesela obijest su glavni uvjeti i činioци života ove šatoraške kolonije. Ničim ih se ne može iz te kolotečine izbaciti.

Kao trenutačan grč i drhtaj obično prostruji logorom uvjerenje da je sa prvim blijeskom sunčanog svjetla dokrajčeno nevrijeme. Sa prvim sunčanim zracima postaje opet toplije, pokraj šatora i u hladovini još uvijek je uzduh hladan i zgusnut, a niz šatorska krila i sa drveća kapaju prozračne kapi zadržavajući se na zemlji, koja je bila i suviše vlagom natopljena, tako da se pojedini predjeli sada puše od naglog isparivanja zemljista, koje je sada suncem obasjano. Uzduh je sada tako providan da se pojedina debla jasno odražavaju na obali i na površini jezera, a čitava okolina toliko je zasićena ozonom i mirisom smole da su pluća u punom zamahu žudno srkala tu blagodat prirode. Sunce je sve jače žarilo prosipajući svoje tople zrake, radi čega se je okolina sjala kao rosom okupana, a jezero se je bliještalo i treptalo, odrazujući sada zelenkasto modru boju svoje prozračne vode. Plaža je ponovno oživila, sa još više veselja i buke bujna mladost crpila je izobilje lelujave sunčeve svjetlosti i opojnu osvježavajuću raskoš jezera nastojeći nadoknaditi u čemu je bila silom prikraćena.

*

Život pun mira, bez bučnog veselja i onih sitnih burnih dogodovština logorovanja, odvija se u domašaju pojedinih osamljenih šatora, koji su nanizani ponajčešće u najzabitnijim predjelima jezerske obale.

Primamljive čari života u dvoje troje ili koliko se već nađe mesta pod šatorom, uljuljavaju ove ljubitelje prirodne osamljenosti u jedan skladan životni ritam, prema kome oni intenzivnije osjećaju ovo proživljavanje pojedinih dogodaja u prirodi, jer im se pruža mogućnost da nesmetano i jasnije diferenciraju svaku nastalu pojavu života okoline. Proživljavanje ljepota prirode je iscrpnije i ne nastupa zamor ili dosada radi toga obilja, jer je intenzivno, iskreno doživljavanje jedna od bitnih karakteristika ovoga samačkog logorovanja, pa makar se ono javljalo i u najneznatnijim oblicima uvjeta svakidašnjeg života.

Jedna od bitnih razlika između ovog samačkog, pojedinačnog logorovanja i onoga u zajednici, je sam tempo života, koji se provodi u svakom od njih. Ovdje se živi smirenije, polagano i bez većih trzaja i buke, a to radi toga, jer se život u mnogome ovdje prilagođava životu same prirode, gdje je pojam vremena i brzine u sasvim divergentnom odnosu.

Između ta dva načina života nema povezanosti. Jedni o drugima imaju svoja mišljenja, zbog čega nastoje svim silama da si uzajamno ne smetaju. Šatoraška kolonija gleda u njima neke osobenjake i fantastice, a oni opet o ovima da su raspojasani šatrovci i t. d. ali uglavnom u jednom se svi slažu — ljepota logorovanja pod šatorom

bilo to u zajednici ili osamljeno, u djelokrugu ovoga skladnog obilja jezerske okoline, je bez sumnje najljepša i najugodnija uspomena, što ju se može doživjeti.

*

Krene li se dalje prema jugu starom džadom, koja je nekada bila žila kucavica čitavog saobraćaja Herceg-Bosne, dospije se za kratko vrijeme u područje visoravni, čije su opće karakteristike životnih uslova diametralno različite od okoline jezera. Prvi dojam zbog te promjene nije baš najpovoljniji, jer ostavivši za sobom divnu kotlinu jezera, što zrači sa toliko bujnog života i vegetacije, dolazimo postepeno u predjele sivog i ljutog krša — područje, gdje nema nigdje traga životu, a u koliko se gdje i pojavljuje, očituje se on u tragovima zakržljale osušene trave. Pojedine rukovjeti probijaju se po negdje između pukotina kamenja, tužno provirujući svojim glavicama, prepustajući se na milost i nemilost žarkom učinku sunca. Tim predjelom u velikoj mjeri se osjeća djelovanje moći i snage borbe za opstankom, jer su i oni najjednostavniji mršavi uslovi za život, što ih kraj pruža, veoma slabi i ograničeni na najpotrebniju mjeru.

Trebamo nekoliko dobrih časaka da se snađemo i nekako barem prilagodimo novom ambijentu. Pustoš i skrajna monotonija okoline teško dolazi i kao da nas nešto pritiskuje gledajući ovaj goli, sivi i izrovani predio. Među tim pustim predjelima malo živosti unosi slikovita okolina, gdje se steru i iskaču snježne i monumentalne okomite litice stijera barijere Velež planine, u čijoj sjeni na podnožju dinamički prkosno djeluju sočni predjeli zelenila.

Česti kontrasti, koje susrećemo na stranputicama ovog krša, tako patetički mirnog i snažnog, sjedinjuju ovdje osjećaje protivnih značenja u jednu zbijenu cjelinu. Prođite samo jednom ovom stazom, kada se na nju slegnu talasi ubivstvene jare i zapare, pa da osjetite onaj ritam bezvodnog tužnog predjela, u kome nema debelog hлада. Samo daleko tamo širina horizonta dočarava tek vezu pejsaža i života; pa ćete na povratku još toplige zavoliti okolinu jezera.

Čitavim tokom taj put prate silhuete planina u daljini, planina, u kojima se skriva još primitivan život stočara. One izgledaju na ovom suncu kao zid od prekaljenog čelika; kao da su uvijene u ljubičastu maglicu. Još više, sasvim tamo gore, po gdjegdje blista žućkasto zeleni snijeg, kao da leluja u azurno modrim, prozirnim visinama, šaljući nam u dubinu svoj čeznutljivi zov — zov plavičastih planinskih predjela.

Put se izdiže nad jezersku kotlinu vijugajući pošumljenim obroncima Crne Gore; dospijeva na pitomu visoravan stare turske karaule Kule Hanine, čije ruševine sablasno iskaču iz zelenila,

koje ovdje vlada. Na tome mjestu put naglo skreće u desno, gdje dostiže zadnji prevoj i ulazi u carstvo lјutog krša. Zadnji ostaci porušene žandarske kasarne još uvijek budno stražare na ovom ulasku

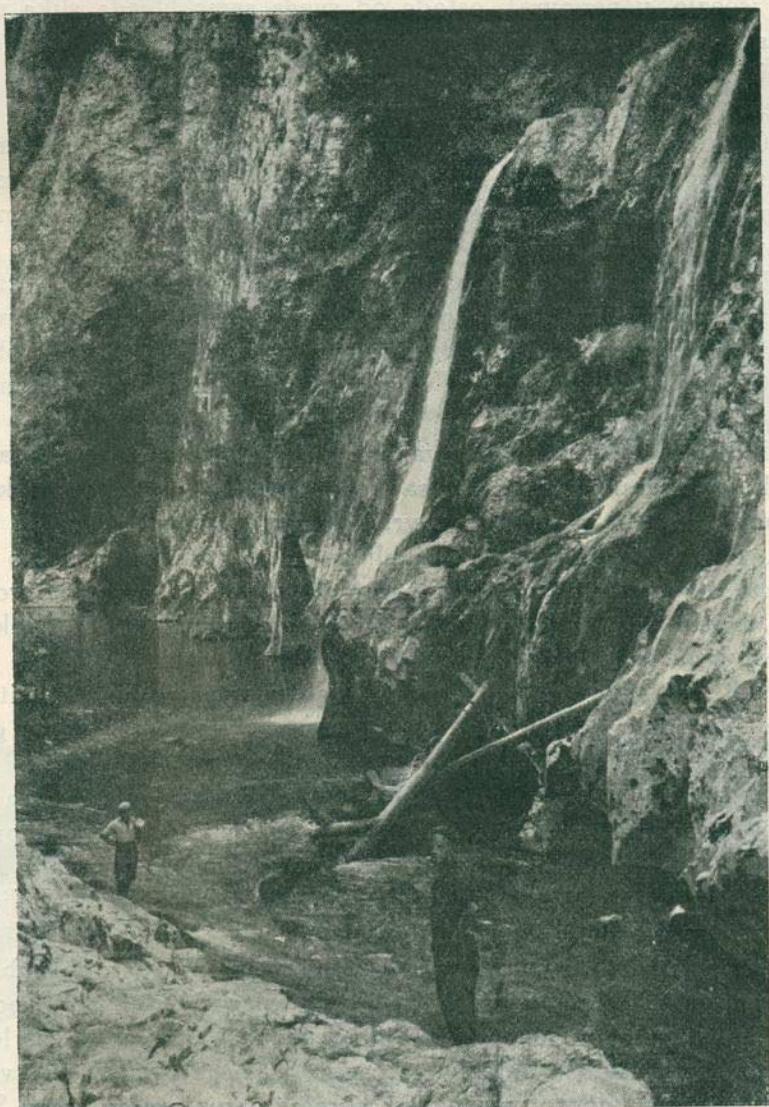


Foto: F. Novotny

Pad slapa Šištice u Neretvu

u krševiti predio, služeći kao raskrsnica puleva prema Lipetima i Mostaru, a lijevo prema Nevesinjskom Polju.

Prolazeći ovim putem nehotice se svakom nameće misao o davnašnjem životu maurskih goniča karavana, sastavljenih od

španskih mazga, kojima je prenošena roba sa mora preko ovih divljih predjela u Herceg-Bosnu. Morao je to da bude svirep i čemeran život, pun napora a još više opasnosti. Sve je to kao preko noći isčezlo, u nepovrat, ostade od svega samo blijeda slika u sjećanju pojedinih starosjedilaca ovoga kraja. Nekadašnje mazge zamjeniše naši planinski konji, a maurske goniče »kiridžije« iz ovih krajeva, od kojih su poneki i ranije služili kao vodiči.

Otomanska vlada da bi pospješila saobraćaj i dovoz potrebne inostrane robe, reorganizirala je tadašnji saobraćaj na taj način, što je nabavila veliki broj mazgi direktno iz Španije i to zajedno sa njihovim goničima maurima. Kasnjom izgradnjom boljih puteva iščezavale su karavane a s njima i mazge, jer su bivale sve više zamjenjivane konjima, koji su se pokazali mnogo izdržljivijima i praktičnijima za terenske prilike. Izgradnjom željezničke pruge dolinom Neretve za Dubrovnik, zadat je posljednji udarac karavanskom načinu prenošenja robe.

Jedini ostatak toga karavanskog života nazire se još i sada u ponekom maurskom pokliku, sa kojim mještani bodre svoje konje, načinom kao što su to nekoć vršili maurski goniči sa svojim mazzama. Naravski riječi su prekalupljene za naše prilike i toliko udomaćene da čine sastavni dio govora toga kraja. Zamro je život na tome drumu, rijetko kada netko prođe sada ovim krajem, a ako se to desi, biva to radi velike nužde i nevolje.

Koji ribič nije čuo za kanjone brze Neretve i šume Rakitnice, kome nije srce podrhtavalo već na samu pomisao o njihovoj grandioznosti i divljini?

Obično preko ovih kanjona silazi se planinskim stazama sa Bjelašnice, Treskavice i Visočice. Svi ti predjeli gravitiraju prema tokovima ovih rijeka, upućujući tim pravcem sav saobraćaj i život cijelog stanovništva. Najživlja mjesta uz obale Neretve su Šipljani i Glavatićevo.

Kanjonima se probijaju mjestimično staze, koje su obrubljene ponorima, gdje odasvud vreba pogibelj i smrt. Duboki su to ponori sa golim strmim stijenama, na čijem podnožju stalno piri leden vjetar i ona zlokobna zelenkasta razina hučnog toka. Vrtoglave su to dubine, koje imperativno nalažu skrajnji oprez pri kretanju. Slabi živci i gorska bolest (vrtoglavica) nemaju pristupa u ove skoro gole hridine. Prečesto na mnogim mjestima, dolje na skrajnjem njihovom podnožju čak nikada, ne dopire sunčana zraka, tu caruje vječna sjena, pretjerana vlažna i studen, koja u kosti zalazi.

Čudan dojam ostavlja na čovjeka veličina grozničavog načina borbe za opstanak, što ju vrši vegetacija u ovim kanjonima, jer monotoniju surih stijena prekida tu i tamo poneki bus mahovine, koja

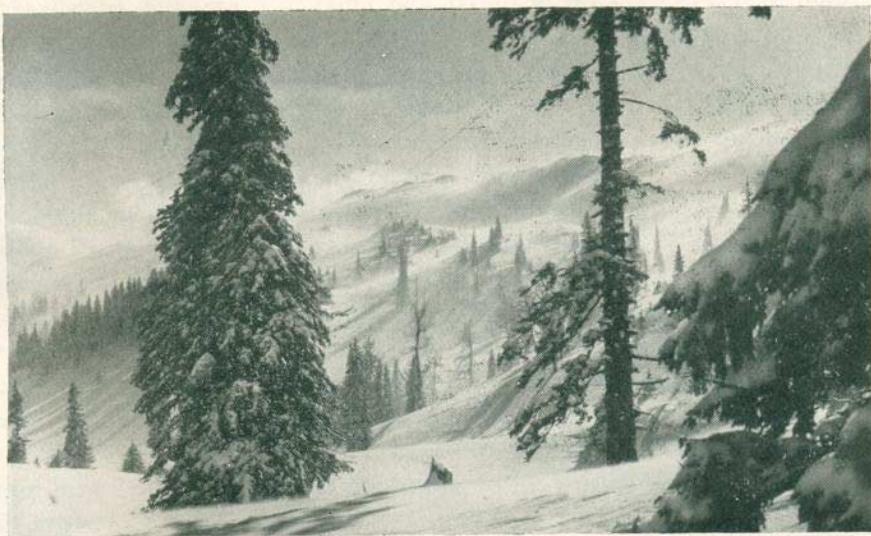


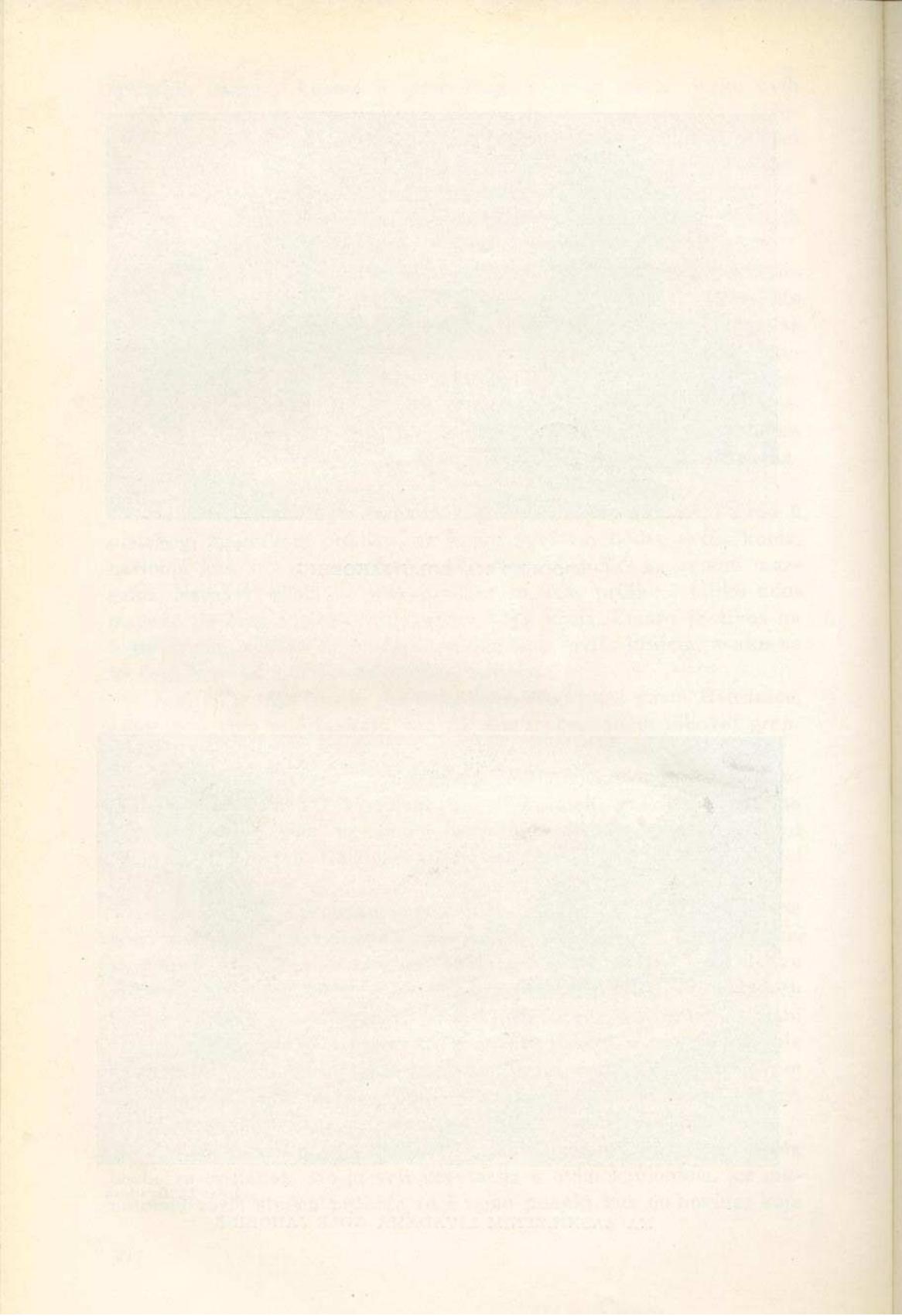
Foto: Lj. Griesbach

POGLED NA GOLO JAHORINU



Foto: Lj. Griesbach

NA ZASNJEŽENIM LIVADAMA GOLE JAHORINE



se je grčevito prihvatile pojedinih izbočenja na ovim okomitim slabo izbrazdanim liticama. Ponegdje pak izbilo je po kojedrvce iz pukotine u goloj stijeni, ali je zato toliko zakržljalo da izgleda svako kao patuljak spram svoje istorodne braće na visoravni. Ne prima dovoljno životnih sokova, da bi moglo u punoj mjeri živjeti u jednom jakom zamahu, ali ipak životari svako od njih, držeći se grčevito, nastojeći svojim korijenjem naći jači oslonac u živoj stijeni.

Veličanstven dojam čini pad potoka Šištice u Neretvu preko stijene 29 m visoke. Već u samom svome početku drobi se kompaktna masa vode u tisuće sićušnih kapljica, koje sve zajedno tvore ovaj bjeličasto zelenkasti zastor, čiji tako šumni silazak u divlju Neretvu tvori ovaj bučni sklad ljepote. Vjetar raznosi tu kao koprena lelujavu masu vode uzduhom, škropeći izdašno okolno stijenje i čineći na taj način hladnoću uzduha još jačom.

Lijepo je proboraviti koji časak pod vodopadom, ali mora se brzo bježati, hladnoća postaje nepodnošljiva usprkos toplih sunčevih zraka.

Posebno poglavljje ljepote ovih kanjona Neretve čini ušće Rakitnice. Ta planinska brza riječica izdubla je također na svom putu veličanstveni kanjon u Visočici planini. Susret kanjona Rakitnice i Neretve veoma je impresivan radi svoje impoznatno izražene snage postajanja. Koliko je vremena i strpljenja prohujalo, dok su do ove mjere izdubene te stijene. Proces erozivnih pojava sveudilj se nastavlja u ovim kanjonima neumanjenom žestinom izražavajući jasno ovu gigantsku borbu čvrstih stijena konglomerata spram ustrajnog djelovanja hučnog toka vode.

Nasuprot sela Šipljana a uz samu strmu obalu Neretve ruši se impozantan slap Džaić Potoka, čija se izvorišna oblast proteže na podnožju Borašnice i Vrapca. Jednim dijelom taj potok, u svom gornjem toku, prati put za Boračko Jezero, odvajajući se od njega malo niže popularne Marjanove kavane, koja se nalazi nešto ispod prevoja na Vrapcu.

Izlet članova HPD „Japetić“

Josip Flašar (Samobor)

U subotu pred Duhove krenusmo nas sedam prijatelja s autom, a osmi sa malim Wandererom (motornim kotačem) iz Samobora kroz Karlovac u romantični Gorski Kotar.

Polazak je bio određen u 2 sata poslije podne, ali po starom samoborskom običaju krenusmo u 3 sata (»furt vuru kasnije«) i stigosmo do prve naše stanice, koju smo ne htijući morali uzeti, budući da su nam neki čobani, na početku Gorskog Kotara, prepriječili put starim brvnima, što se na žalost često kod nas dešava.

Tu smo dočekali našeg osmog prijatelja, koji nas je ubrzo dostigao na svom motorčeku, krenusmo dalje do Skrada, gdje smo razgledali prekrasni Zeleni Vir.

Nastavivši put preko Delnica, Lokava stigosmo u Mrzlu Vodicu, gdje smo našli zgodno prenoćište u gostioni »Runolist«. Kao i svugdje na našem putu, tako smo i ovdje našli zagrebačke planinare, medju njima i jednog znanca sa njegovim prijateljem. U ugodnom razgovoru, te uz pjesmu i svirku provedosmo večer.

Rano u zoru krenusmo pješice ubavom dolinom Suhe Riječine put Risnjaka, a našeg vjernog druga, koji nas je doveo u ovaj lijepi kraj, ostavismo u garaži, znajući, da ćemo ga znati dvostruko cijeniti, kada se budemo umorni vraćali iz planine i kad nas bude vozio dalje na naš plavi Jadran.



Foto: J. Flašar

Vrh Risnjaka

Počeli smo se uspinjati kamenim putem kroz guste krasne šume. Put je prilično tegoban, a pogotovo za našega zagrebačkog znanca, koji je bio slab u hodanju, tako da je odmah na početku uspona zaostajao. Iz prijateljske dužnosti ostala su dva naša člana uz njega, dočim je njegov prijatelj, koji je s njime došao, prosljedio put s nama. Nadali smo se, da će nas ubrzo dostići, pošto je s njima bio i naš iskusni i izdržljivi planinar Nikola. Na nesreću su na jednom raskršću izgubili markaciju (premda se mora reći, da je vrlo dobra), krenuli su drugim putem i lutali punih 6 sati bez jela (naprtnjače su bile kod nas).

Sa potpuno iscrpljenim zagrebačkim znancem stigoše na Medveda Vrata. Tu su našli neke planinare, koje zamoliše za nešto hrane. Odmorili su se i krenuli put Sloserovog doma.

Mi smo međutim već bili u domu; kasnije smo se kroz gustu maglu uspeli na vrh Risnjaka. Imali smo i sreću, da nam se je ukazalo, već cijeli dan tako željeno sunce. No unatoč toga vidik je bio dosta slab. Imali smo samo lijepi pogled na naš Snježnik kao i na talijanski »Monte Nevosa«.

U brizi za drugovima spustili smo se brzo sa vrha i u blizini malog Risnjaka srelj naš dio izmučenog društva, kojeg smo odmah obilno nahranili, tako da su bili sposobni za daljnji put u dom i nazad u Mrzlu Vodicu.

U domu smo se rastali sa zagrebčanom i sa njegovim drugom, jer je njihov put bio drugi dan na Platak, a naš isti dan natrag u Mrzlu Vodicu.

Nakon $2\frac{1}{4}$ sata oštrog spusta stigli smo u Mrzlu Vodicu, gdje smo se u hladnom potoku dobro osvježili i nastavili put s autom na Sušak. Nakon kratkog zadržavanja na Sušaku krenuli smo put Bakra preko Kraljevice i Crikvenice, djelomice po prekrasnoj širokoj, novo izgrađenoj cesti, a djelomice po staroj uskoj, koja je također prilično dobra, ali suviše uska, tako da je upravo opasno sresti se sa širim kolima, pogotovo s autobusima, koji su onaj dan mnogo prolazili. Stigosmo u Novi, gdje smo noćili.

Drugi dan, nakon što smo se kupali u moru, nastavili smo put u Senj, te preko Vratnika, gdje smo se zadnjim pogledom rastali sa našim divnim Jadranom. Stigosmo na grob Josipa Kajetana Knežića, koji je u petom broju

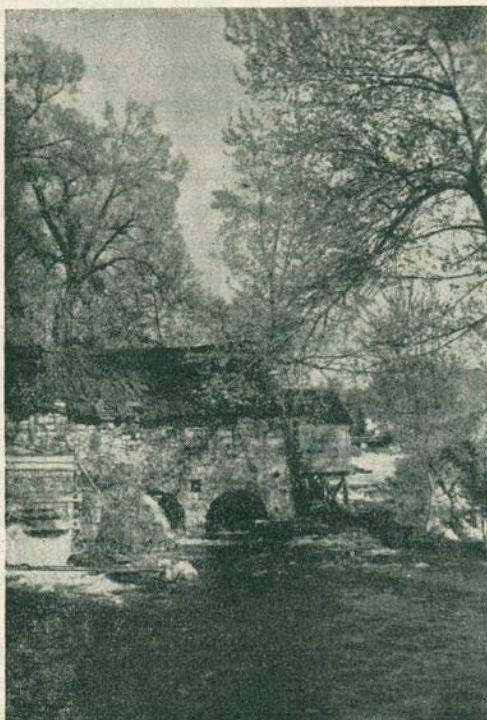


Foto: J. Flašar

Svica kod Otočca

»Planinara« lijepo opisan, napili smo se dobre gorske vode iz »Carskoga Vrila«, i nastavili put u Otočac. Radi pomanjkanja vremena, nismo se zadržali u poznatoj »Švici« kraj Otočca, nego smo nakon kratke stanke u gradu odmah nastavili put na romantična Plitvička Jezera — ponos Like.

Cijelo vrijeme našeg putovanja pratilo nas je krasno vrijeme, jedino kod razgledanja jezera počela je šrapati kiša, tako da nam se je naš mali blagajnik rastužio, jer nije mogao svoje umjeće u fotografiji onako iskazati, kao što to obično na ovakovim izletima čini.

Divna su Plitvička Jezera, teško je pisati o toj ljepoti, treba je samo vidjeti i proživljavati. Nakon razgledanja punog ushićenja nad obilnim krasotama odmorimo se u jednoj ličkoj gostionici, gdje nam je gostioničar ponudio »ašpajs« (kajganu) te ličkog sira i domaćeg kruha. U sumrak krenusmo prama Slunju.

Na žalost nismo dospjeli u Slunju pogledati slapove Korane, kao što je bilo predviđeno, nego smo morali produžiti put dalje u Karlovac.

Na putu smo se borili sa snom, bili smo već svi jako umorni, sve nas je prevladao san, koji nije poštedio niti našeg Jožu za volanom. Jedino je bio svjež naš motorista na Wandereru, koji se je za cijele vožnje junački držao.

U jedan sat u noći stigosmo preko Plješivice u naš lijepi Samobor, bogatiji za jednu lijepu uspomenu.

Po pećinama dubrovačkog teritorija

M. Kusjanović (Dubrovnik)

(Nastavak)

Gorske kose, koje od grada Dubrovnika idu na sjeverozapad, pružaju se uporedo mora i Popova Polja. One su pune šupljina i čine zasebnu skupinu pećina, izvrćenih i sa strane mora i sa strane Popova Polja, kao da su sršeni kopali stan u gnjilu gredu, a služile su i primorcu i zagorcu. Od spomena su vrijedne ove:

»Pod Njivicama« selo Doli¹⁾

Od sela Doli prama moru nije daleko ova pećina, ali isto treba vodiča. Na brijezu nad pećinom otvara se krasan vidik sve tamo od Gruža do Doli i tjesnaca Stona. Silazi se nad žalo do 100 m visine nad morem. Tu je na kraju lijepi putač skup grmlja, koji nadvisuju smrlijka i planika, te označuju pećinu. Otvor je prama Bokama falsijem a pravac pećine: sjever. Otvor je dosta širok, ulaz strm. Pećina se u početku podvila pod ljuti i onda čini prostor udoban i rasvjetljen. Desno i lijevo su građevine u suho i natrpano kamjenje. Toga je prostora jedno 12 m u dijametru, bez siga, bez nakita, samo je zgodno zaklonište i sklonište gusarsko. Lijevo je uzan prolaz. Čim si došao na položaj da se možeš uspraviti i slobodno kročiti, puca ti krasan prizor, koji te osvaja, jer je sav prostrani prostor pun milionima divnih siga. Daj, Bože, oči, pa gledaj! Daj duše, pa opajaj! Visina je 7 m, a duljina 44 m. Doduše je to nevelik prostor prama drugim pećinama, ali bogatiji u sigama i nakitima još nijesam vido. Nadmašuje ljepotom formacija sve dubrovačke pećine. Kipovi, kolone, orgulje, vodopadi, zvonici, rebra, zastori i hiljade bizarnih figura, sve jedna drugu nadušile. Ne možeš koraknuti, a da se ne diviš čudesima prirode. Trima dobrim karbidnim lampama mogla bi se ova »kraljevska dvorana« rasvjetliti i onda tek sa pravim uživanjem promatrati. Sa zapadne je strane podlijepljena ili zatvorena galerija.

¹⁾ »Dub. List« god. 1926.

Ova je pećina vrlo lijepa i sasvim je pristupačna sa morske strane. Njena ljepota u minijaturi nadmašuje Mociljsku, Grabovicu, Vjetrenicu i uopće sve naše pećine u okolini.

Pod oblikom — Točionik

Iz Dola se zaputim za Cepikuće, te slučajno sretnem seljaka, koji me navrati na drugu stranu. Iako umoran i zapaljen od ljetnog sunca odem u pećinu »Pod Oblikom« kod Točionika. Pećina dobi ime brda, u kome se nalazi. Oble je forme. U sredini brda, u ljutima, nalazi se otvor pećine. Nitko ne bi mogao pojmiti, da je u grudima toga brda takova gorostasa. Ulaz je malen — tipično je to za veće pećine — i ponoran. Nijesu pomagali nikakovi dvostruki konopi, da se s drugom spustim u ovu Danijelovu lavsku pećinu, već smo morali dobaciti drvene ljestve, koje seljaci upotrebljuju kad čiste masline i vrlo se oprezno spustimo u dubinu. Visina je prostora 30 m, a širina isto takova (sa varijacijama). Prvi stupaj tlom i pogled na posrnule balvane, na ogromne hridi, na opsežne sige povaljene, na utrobu pećine svu ispremiješanu, nije me se baš ugodno dojmio. Sine mi misao: a da sada ovaj pakao zaigra kolo, kakav bi darmar nastao! Pokretanje ovih masa ipak je dosta staro, kad gledamo, kako su — u početku pećine — ruševine slijepljene sa debelim slojem nakapljenog pećinskog materijala. Ali pri kraju pećine (200 m) rušenje izgleda novije. Ima siga velikih, sunovraćenih, vrlo malo intaktnih. Pratiocu ne rekoh ništa sumnjiva, već samo: lijepo je, ogromno i strašno itd, ali po žurbi natrag do otvora pećine, samo da se oslobođimo pećinske more i ovog jezivog Hada, osjećali smo da nam je uza svu prostornost ipak vrlo, vrlo tijesno. Na daljinji 60 m od ulaza osokoli nas pojava svjetlosti na otvoru, no u isto doba učini nam se da smo u ždrijelu nekakvog ugaslog vulkana. Divljenje, užas i strah pomiješali se sve u jedno.

Zmajeva pećina

Vedroga sutrašnjega dana svitalo je, kada sam se sa seljakom Stjepanom Vučinom zaputio u Lipanje brdo. Puste goleti — tek je bus pelina u škripu — obosile su me, ali zmajeva pećina vuče. Na vrh brda dođemo oko 8 sati i nauživasm se pogleda široka i otvorena na sve strane. Pod ogromnom pločom u vrhu brda nalazi se ova pećina sa tri otvora. S istoka je ulaz zatvoren, sa zapada zakrčen, a sa juga slobodan. Ulagom 2 m velikim dolazi se do prostranog gumna, gdje planduje blago sitnoga zuba. Na polovini tog gumna, pri kraju ploče, ima uzan slaz, koji ponire u dubinu za dva čovjeka. Na konopu spustimo lampu, a onda i mi sađemo, uprav skočimo.

Vlažne olupine padaju s neba ove užasne tamnice. Pod grlom ulaza izmjerimo prostor u visinu 1 do 3 m, širine 4 do 8, duljine 34 m. Doduše tlo nije strmo ali opuzamo tražeći ono, što nam ime ove pećine kaže. Eto nas napokon k cilju. Nađemo tog zloglasnog zmaja. Nepomičan i miran spava vječni san. Ne misli nikome zla, nit se braniti može, — jer je kostur; zmaj je prostrt po »crnoj zemlji«. Vide se kosti jaka čovjeka. Omašna lubanja stoji izvrnuta. Nema vilica, a u gornjoj čeljusti ima 8 zuba: 2 očnjaka i 6 kutnjaka. Po strani ove zmajeve ložnice nalaze se kosti brava.

Nad ovim »zmajem« počesmo prebirati po davnini i o slučaju kako je čovjek tu dospio. Sigurno da je tu upao i nije se mogao izvući. Očajni glasovi iz »jame« dadoše narodu uzroka da ga proglose zmajem.

Sva se ova pećina ruši radi velike vlage, a bez ikakva je nakita. Da se iz nje izade jedno drugoga treba da pomogne, a samac bi se teško izvukao bez pomagala, te bi morao postati brat ovoga zmaja.

Još je nekoliko pećina ovdje, ali bez velika značaja. Vrlo znamenito je bogomilsko groblje sa velikim brojem ploča. Tu je vrelo vode »Dobrštak« i Novakovo groblje, sa krasnim stećkom vojvode Novaka, koji se nije hotio pokoriti Dubrovčanima, kad je njegov bosanski kralj Ostoj g. 1399 dao ove krajeve dubrovačkoj republici. U krvavoj bitci vlastelići Novaković pogibe i tu bi pokopan.

Kod gostoljubivog Bega Brbore i župnika Korunića otpočinem da proslijedim put Stona.

Pećina u Papratnom kod Stona

Iz Stona odoh sa seljakom iz Ponikava mimo Solila i staru crkvu, na kojoj i danas ima pleternog ornamenta. Pred crkvom je ploča u istom ornamentu, razbivena i ostavljena dok se sasvim ne uništi.

Kroz Stonsko Polje nazvano »Vinô«, udosmo u krasnu uvalu Papratno, koja je otvorena prama otoku Mljetu. Ova lijepa uvala izgleda kao sestra Saplunare na Mljetu. Zgodna je za zaklon i za vađenje pijeska (pržine), a zaštićena bregovima. U visini od 100 m sjevernog brijege nalazi se pod crvenom gredom ova pećina.

Otvor je ovalan, u promjeru $3\frac{1}{2}$ m, zaklonjen planikama, česmnom i drugim grmljen. Na ulazu je zgodno sjedalo, na vidjelu, gdje Mlječani u skrovenu pletu oršve od mrče, koje ima mnogo u okolini. Pećina bez ornamenata sve se više suzuje, dok poslije 12 m ne postane sasvim uska. Kroza nju se vrlo lako ide i može zgodno upotrebiti za stan. Sva je u kamenu, oblika cijevkasta, kao cvijet ljera,

a mnogo sliči šipiji u krasnoj uvali Divna na Pelješcu, gdjeno kažu da je ljeto provodio diplomat i pisac rep. dub. Ranjina.

Pod pećinom su u uvali i u potoku brojne ruševine, koje dokazuju da je tu nekada bilo jako ljudsko naselje. Još dalje u kopnu i danas se vidi u ruini među maslinama stanova i jedno mjesto, gdje je bio zasađen lonac, na visini i položaju, da se u nj može lako ruka uvući, da se skloni hrana ili bilo što drugo. Dijametar je tog lončastog prostora 30 cm. Seljak mi tim povodom ispriča da su Grci nekada ovuda stanovali i blago u lonece sakrivali, a sadanji, po nekakvima knjigama dolaze, iznađu lonac i blago odnesu.

U ovoj uvali — predaja veli — da se god. 1866. bili iskrcali Garibaldinci, da zaposjednu Ston i Pelješac, ali da ih je narod u more natjerao.

(Svršit će se)

Povodom petnaestgodišnjice podružnice „Japetić“ iz Samobora

Walter Flošar (Samobor)

Na Gradišću usred zelenila, obasjana žarkim trakama ljetnog sunca, stoji stara Noršićeva klijet. Prvi je srpanj 1923. Prijatelji, nekolicina ih, sve građani Samobora, dođoše da na ovom lijepom mjestancu, uz kupicu vina i tradicionalni samoborski »paprikašec« provedu nekoliko ugodnih časaka.

Razdragani su ljepotom okolice. A kako i ne bi! Pod njima, dalje, prostire se veliki zeleni sag, išaran svim nijansama zelenila, »široka Savska dolina«, kroz koju se vijugavo provlači srebrna Sava. Ograđena je s jedne strane Medvednicom. Bijeli se Zagreb svjetluća u suncu kao reflektorom obasjan. Skoro na dohvatu uzdižu se strme zelene kosine Palanika. Oko njih isplela se na nebrojenim motkama vinova loza.

Promatraju ushićeno tu lijepu sliku, koja im se pruža. Osjećaju koliko su usko vezani sa tom grudom zemlje, koju je priroda toliko ukrasila. Na licima im se odrazuje iskreno veselje, zadovoljstvo, koje čovjekom uvijek zavlada, kada boravi u slobodnoj prirodi.

Ovako razdragani osjećaju potrebu, da svu ovu ljepotu pokažu i drugima, da bi i oni u njoj uživali i tražili u tom lijepom kraju odmor, razonodu.

Sjetiše se Hrvatskog planinarskog društva, koje diljem hrvatske domovine širi planinarsku ideju, ukazujući na prirodne ljepote do-

movine, a i ostalih zemalja, na blagorodni, plemeniti utjecaj prirode na dušu čovjeka, na potrebu bližeg upoznavanja svoje domaje.

Pod utjecajem prirodnih ljepota, koje ih opkoljuju, padne sretna misao, da se u Samoboru osnuje podružnica Hrvatskog planinarskog društva. Prihvatiše je udariše tako toga dana temelj podružnice »Japetić«, ne sluteći do koje će se visine razviti u razdoblju od 15 godina.

Za prvoga predsjednika izabraše Stjepana Fresla ml., kojega ubrzo naslijedi Stjepan Šoić.

Pionirski rad ove šačice ljudi ne bijaše lagan. Trebalo je pobuditi razumijevanje za planinarsku ideju, prikupiti članove. Imajući mnogo prijatelja uspješe u tom radu. Lijepa okolica Samobora privukla je

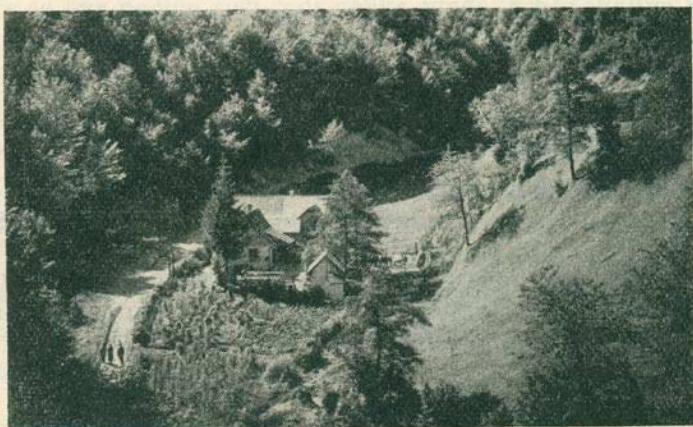


Foto: Lj. Griesbach

Lipovački dom

mnoge zagrebačke planinare, što je i na domaće stanovnike utjecalo, tako da se je broj članova podružnice u roku od 11 godina podigao na 200.

Započelo se je sa markiranjem planinarskih puteva i staza. 1930. godine dobi podružnica na Japetiću, najvišem briježu Samoborskog Gorja, na poklon kućicu, koju uredi kao sklonište, davši joj ime darovatelja Mesića »Mesićeva Kuća«. Nije joj bilo suđeno, da kao planinarska kuća dugo postoji, pala je žrtvom požara.

Od isplaćene osigurnine kupila je podružnica podno Japetića u Lipovačkoj Dragi kućicu, koja je likvidiranoj drvnoj industriji služila kao stanica industrijske željeznice. Urediše je kao sklonište, davši joj ime »Šoćeva Kuća«, po zaslužnom predsjedniku Stjepanu Šoću.

Osnovaše Ski-sekciju, koja je lijepo napredovala i dala nekoliko vrsnih skijaša i planinara. U to doba dođe u posjed podružnice i stari Okić Grad.

Za zaslužni planinarski rad imenova Središnjica Stjepana Šoića začasnim članom Hrvatskog planinarskog društva. Gotovo 11 godina vodio je Stjepan Šoić uspješno podružnicu »Japetić«.

Godine 1935. preuze predsjedništvo podružnice Franjo Flašar, sa potpuno novim odborom, u koji uđoše mnogi mlađi vrsni planinari. Sa mlađim ljudima uđe i novi duh u podružnicu, koji se je odmah prilagodio novim prilikama.

Novi odbor prihvati se rada sa mnogo ljubavi, poleta i u nekom planinarskom zanosu.

Iste godine sagradiše u dvorištu Šaićeve Kuće Lipovački zdenac, dovevši u njega iz obližnjeg izvora cijevima pitku brdsку vodu. Ujedno popraviše i kuću.

Započe sistematska propaganda Samoborskog Gorja u riječi i slici, koja za kratko vrijeme doneše vanredne rezultate. Ukaza se potreba proširenja kuće, koja više nije mogla udovoljavati potrebama. Uslijed toga što je tadanje sklonište bilo jako trošno, srušiše ga i sagradiše novi planinarski dom, koji u kolovozu 1936. godine prigodom otvorenja dobi ime »Lipovački Dom«. Materijalnim žrtvama članova, potporom građana Samobora, ostvariše samoborski planinari davnu svoju želju.

Uz pripomoć Banovine popraviše cestu, tako da je bila ospobljena i za automobilski promet. Time je posjet planinara i izletnika u 1937. godini porastao na 2140, pa je tako Lipovački dom stupio u red najbolje posjećenih planinarskih kuća podružnica H. P. D-a.

Priljev turista postao je tako velik, da niti novi dom nije mogao primiti sve posjetnike, te je ove godine nadograđen. Blagovaona je proširena za 100 osoba, a u prvom spratu sagrađene su 3 spavaće sobe, tako da sada dom ima 7 spavačih soba sa 36 postelja, veliku blagovaonu i sve nusprostorije.

Zahvalivši pripomoći bivšeg bana g. Dr. Viktora Ružića, koji je stalno pokazivao veliki interes za planinarstvo u Samoboru, dovršena je nadogradnja.

Na polju markacija provedoše mlađi članovi ogroman rad. U tri godine obnoviše sve stare markacije i označiše mnoge planinarske puteve i staze. Postaviše preko 300 putokaznih ploča, tako da je Samoborsko Gorje danas dobro markirano.

Upravni odbor izdao je planinarsku zemljovidnu kartu Samoborskog i Žumberačkog Gorja.

Osnovaše omladinsku i glazbenu sekciju. Broj članova podigao se je na preko 300, tako da je danas svaki 10. samoborski građanin planinar.

U Samoboru urediše novu društvenu prostoriju, koja služi ujedno kao propagandni biro Samoborske okolice. Mnogobrojne birane slike prikazuju ljepotu Samoborskog Gorja. Izložena je i flora Samoborskog Gorja.

Za zasluzni, intenzivni planinarski rad, pri kojem predsjednik Franjo Flašar nije študio niti vremena, niti sa materijalnim žrtvama, imenova Središnjica Franju Flašara začasnim članom Hrvatskog planinarskog društva.

Podružnica »Japetić« može sa zadovoljstvom da gleda na svoj prošli petnaestgodišnji rad. Po svom broju članova i uspješnom radu stupila je u red najjačih podružnica H. P. D-a.

17. srpnja ove godine proslavila je podružnica uz prisustvo mnogobrojnih članova i gostiju zagrebačkih planinarskih društava, te samoborskih građana, koji su uvijek sa simpatijama pratili rad podružnice, petnaestgodišnjicu svoga opstanka, sa velikom vrtnom zabavom.

Predsjednik H. P. D-a Dr. Ante Cividini, čestitajući podružnici na njenom uspješnom 15. godišnjem radu, zaželi, da bi samoborski planinari i u buduće sa toliko ljubavi radili na procвату podružnice, na širenju planinarske ideje. Toj želji pridružili su se i mnogobrojni prisutni planinari.

Peca (2.114 m), gora kralja Matjaža

Prof. Lina Horvat (Zagreb)

Peca je pogranična planina, koja je tek djelomično unutar naše države. Ona pripada lancu Karavanki, koji se stere našom sjevero-zapadnom granicom od potoka Zilice (pritok Zile) do riječice Mislinje (pritok Drave). Peca s Urškom gorom pripada najistočnijem dijelu Karavanki.

S naše strane Karavanke imaju pitomi izgled, a sa sjeverne strane se strmo ruše u koroške doline. Visoki masivi većinom su izgrađeni od vapnenca trijas periode, dok niže gore imadu paleozojiku formaciju.

Peca leži u zabitnome, mirnome kraju. Ovamo rjeđe dolaze strani planinari. Najzgodniji je pristup za Pecu iz Mežica. Mežice su rudarsko mjesto podno Pece. Uz potok Mežu nanizale su se kuće, oko kojih ima nešto vrtova, malo dalje oranica i voćnjaka, a onda svuda nepreglednih, prekrasnih šuma. Iz okolišnih zaraštenih brda

izvlače rudari olovo i cinak, a nedjeljom većinom odilaze u smjeru Pece, da se naužiju divnih šuma, zelenih pašnjaka i širokih vidika. Sami rudari-planinari kulukom su izgradili širok put, koji vodi Pecom sve do Uletove koće, koja je 1654 m visoko. Odmah povrh Mežica uspinje se strmo put, s kojeg se mogu vidjeti ulazi u rudnike i žične uspinjače. Već po tom uređenju možemo naslućivati da se eksploracija nalazi u tuđim rukama.

Stanovništvo ovoga kraja veoma je konzervativno i zaljubljeno u svoj lijepi kraj. Da doista mnogo voli svoj kutić, vidi se iz mnogo brojnih pjesama, koje govore o šumama, o planinama i njihovim stazama. U tom dijelu Koruške još se spominje pravedni kralj Matjaž, popularna ličnost slovenačke a i hrvatske narodne pjesme i priče.



Mežice (desno Peca, 2114 m)

Težnja za pravdom stvorila je od ugarsko-hrvatskog kralja Matijaša Korvina (1458—1490 g.), koji se pokazao naklonim širokim slojevima naroda — besmrtnog borca za pravicu. Dok je sjeko drvo, progutala ga je gora Peca zajedno s njegovom vojnom pratnjom. U mističnoj tišini prostranih, tamnih šuma raste negdje u jednoj pećini brada kralja Matjaža. Kada bude devet puta ovila kameni stol, za kojim junak sjedi, izaći će Matjaž iz gore, pošto će ga probuditi zlatna ptica. Ta ptica dolazi doduše svakih stotinu godina do Matjaževe pećine da ga probudi svojim pijevom, no kad se Matjaž dosta nasluša pjesme, opet zaspi. Tek kad bude jednom neizrecivo žalosno pjevala ta zlatna ptica, izaći će kralj Matjaž da porazi sve one, koji nanose nepravdu i nastat će zlatno doba. Tako govori priča.

Kralj Matjaž je junak našega narodnog blaga već od XVI st.

Baš u ono doba socijalnih prevrata, kad mnogim bunama seljaštvo želi popraviti svoj teški položaj, oslanja se seljak na vladara, u kojega je bilo osjećaja pravde, i on postaje nada mnogih pokolenja. Nada u Matjaža pomogla je narodu izdržati u najtežim časovima kao i pouzdanje u Kraljevića Marka. Čak do našeg Hrv. Primorja i do otoka govorilo se da pravde nema otkako nema Matjaža, ali da će on u pravi čas priskočiti u pomoć. Ličnost Matjaževa, kako ju je zamislio koruški seljak, bila je i bit će aktuelna. Zato je ona ostala u narodu i onda kad je već odavno minula turska nepravda. Matijaš je naime protiv Turaka mnogo truda ulagao.

Inicijativom ing. Bože Pirkmajera ustoličen je kralj Matjaž na Peci 1932 godine, nedaleko Uletove koće. U živoj pećini isklesali su mežički rudari prostor u kojeg je smješten kip kralja Matjaža. Tu stoji snažna glava postavljena na lijepom panju. Materijal za Matjaževu glavu dala je jedna lipa koja je s Pece bila dopremljena u ljubljanski atelier kipara Nikote Pirnata, gdje je lipa dobila snažne crte lica, bujne uvojke, kacigu s križem i dugu bradu. Na ustoličenje došli su ljudi i iz austrijske Koruške. Cijelu je noć Peca sjala u krijesovima. Bio je to narodni blagdan.

Pred pećinom kralja Matjaža stoje rosni sagovi divne gorske trave, stoji straža prozračnih ariša.

Matjaževa pećina zajedno s planinarskom kućom nalazi se nekako na visini, gdje prestaje šuma. Odavle se za jedan sat stigne lijepo izvedenim putem na Vrh Pece. Zapravo na prvi vrh. Jer Peca je veliki raščlanjeni masiv, u kojem se ističu tri kote: Velika ili Kondeževa Glava, visoka 2124, Na Križeh, 2014 m i Bistrčki Vrh ili Lužka Kopa, 2114 m, koji se nalazi već u Austriji.

Ovaj put Pecinim grebenima veoma je zanimljiv. Pun je geoloških i botaničkih iznenađenja. Pećine su fantastično izlamane i izbrzdane, a naročito je Kondežova Glava jako lomna.

Vidik je s Pece veoma dalekosežan. Za povoljnijh vremenskih prilika vidi se od Grossglocknera i Zirbitz Kogela do Učke i našega Velebita! Odavle se vide sve najznatnije slovenačke gore. Na jugo-zapadu se stere veličanstven bedem Kamničkih Alpa, koji odavle iz zaleda ima sasvim drugi izgled. Prema zapadu pružio se pogranični lanac Karavanki sve od najbliže Ovševe (1929 m) do Golice (1835 m), iza koje proviruje Triglav sa svojim susjedima.

Na sjeveru se stere austrijska Koruška, koja je puna polja i šuma. Veoma je lijepa Podjunska dolina uz Dravu, u kojoj otskaču iz zelene okoline bijela naselja. Na sjeveru je povrh Svinške planine (1899 m) horizont zagrađen visokim austrijskim Alpama, koje u luku silaze

Kip kralja Matjaža na Peci



prema jugo-istoku do našega Pohorja. Urška gora (1696 m), koja je prva istočna susjeda Pecina, donekle zakriljuje šumovito Pohorje.

Na jugu se izdigao masiv Raduhe (2065 m), a prema jugo-istoku niže se širok planinski svijet sve do naših gorsko-kotarskih planina i Velebita.

Doista je šteta što planinari u većem broju ne pohađaju tu prekrasnu planinu. Moguće ih odbija to, što treba prelaziti granicu, pa se boje neprilika, koje bi bile s time skopčane. Ne znam, kako je sada otkako na Peci imamo novoga susjeda. Prije je dostajalo legitimirati se planinarskom iskaznicom, pa se slobodno prelazilo u Austriju. Time se i naša grupa okoristila pa smo se s Pece spustili u Austriju. Kako s ove strane nije bilo dobre markacije naš se put nepredviđeno otegao. Već je pao mrak kad smo prelazili našu granicu, a kasno u noć stigli smo do imanja Jökl, na kojem planinar može naći prenocište. Tu je planulo nekoliko zdjela kiseloga mlijeka!

Velika udobna kuća posjednika Jökla pružila nam je u pravi čas sklonište, jer se doskora izlio jak pljusak uz vjetar. Na krovu su-

sjednoga sjenika cijelu je noć bolno škripio limeni kralj Matjaž na konju, kojega je vjetar vitlao sad ovamo sad onamo.

Osvanulo je svježe isprano jutro. Krenuli smo prema malo po-hadanoj dolini, koja se zove Koprivna. Gorski potok, koji se bjelasa između bujnoga zelenila, načinio je na dnu uske doline mesta za sebe i za cestu.

Rijetko nailazimo na kakovo naselje. U tom su kraju gdjekoji susjadi po sat daleko jedan od drugoga. Podno Ovčeve nalazi se malo naselje Sv. Jakob. To je moguće najljepša točka onog dijela Koruške, koji se nalazi unutar naše države. U Sv. Jakobu je jedna stara barokna crkva, a uz nju župni dvor s posjedom. Tu živi jedan gostoljubivi župnik, koji je velik dobrotvor svojega kraja. Brine se za svoje raštrkane ovce u svakom pogledu. Njegovi savjeti veoma su podigli sva okolišna gospodarstva.

Ovdje se još bjelasaju Pecine stijene, a onda se pred nama pokazuje lomna, iskidana Raduha. Romantični put preko Ovčeve izveo nas je iz kraljevstva Matjaževa u Solčavu.

Između kukova južnoga Velebita

(Tulove grede)

Već dulje vremena smo se odlučivali, moj platinarski drug Joža i ja, na taj izlet, dok nismo 24. VII na večer krenuli splitskim vlakom prema južnom dijelu našeg kršnog Velebita, da posjetimo taj inače prekrasni, ali slabo posjećeni dio naše domovine. Za vrijeme vožnje u vlaku gotovo je neprestano padala kiša, nošena vjetrom i uz paklensku grmljavinu gromova, koja je tutnjila sve jače, što smo se više približavali našem cilju, dajući nam tako slabu nadu u uspjeh namjeravanog izleta.

Polazna stanica našega pješačenja bio je Lovinac — 2 sata u noći. U daljini, prema istoku, još sijeva; čuje se potmula grmljavina odlazeće oluje; no usprkos još uvijek naoblachenog neba mi se nismo mnogo odlučivali, nego smo od stanice krenuli preko polja kojekavim stazicama, dok nismo stigli na cestu, koja vodi iz Gospića preko Velebita u Obrovac. Cesta vodi lijepim i slikovitim krajem polagano se dižući u serpentinama prema sedlu Kraljičina Vrata na Malom Halanu. Dugačka je oko 20 km, pa je vrlo uputno, da se za taj dio puta naruče kola, jer je poznato, kako ubitačno djeluje na noge tvrda cesta, prije predstojećeg većeg izleta.

Po svježem zraku ranoga jutra koračali smo oštrom cestom, uživajući u lijepom vremenu i pogledu na duboke vrtače podno ceste, na čijem dnu su se na ono malo zemlje stisnula nevelika polja zasijana pšenicom i drugim plodinama. Prema istoku se vide obrisi bosanskih planina, a na jugu-istoku se koči stjenoviti Črnopac, koji svojim golim nazubljenim grebenom i strmim stijenama čini utisak pravih Alpa. Od velike serpentine smo se penjali poprečnom šumskom stazicom, (markiranom), dosta strmo do ispod samog sedla, gdje se je na proplanu smještala šumarska kuća i malena »gostionica«. Dovle smo trebali 3 sata. U toj gostionici se može dobiti i nešto za jelo, ali što je najvažnije, imade veliku cisternu.

dobre vode, koja je u ovom krševitom kraju velika dragocjenost. Poslije kratkog odmora krenuli smo dalje prema samom sedlu i čim smo prevalili najvišu točku puta, ugledali smo glavnu skupinu *Tulovih Greda* ili kako ih narod zove: *Tula*.

Iznenadili su nas i očarali na prvi pogled neobični oblici njihovih, poput alabastera bijelih vrhova, obasjanih sjajnim zrakama jutarnjeg sunca, te smo prošli još brže cestom nizbrdo, diveći se lijepon krajini u neprestanom očekivanju novih iznenadenja. Već uz samu cestu, koja se spušta u velikim lukovima, ima pojedinih interesantnosti, kao na primjer ogromni odvaljeni kamen »čučavac«, sa kojim graditelji ceste nisu znali što da učine da se ne sruši na nju, nego su ga podzidali ovjekovječivši ga tako u njegovom položaju. Kod vjetrobranog zida, koji zaštićuje zavoj ceste od divljih nasrtaja bure, zavili smo uza zid sa strane malenog polja, zvanog Dolac pod Tulum, te zatim po prudištima krupnog kamenja pod stijene glavnoga vrha (1127 m.) O davle sam se popeo obukavši penjačke cipele jednim kaminom na greben, te po njemu na glavni vrh Tula, dok je moj drug, jer ga je bolila noga, otisao lakšim putem na mali proplanak grebena, čekajući me ondje. Penjanje po silno oštrom škrapastom kamenju grebena dosta je naporno, ali neopasno, dočim uspon kroz kamin na greben zahtijeva malo penjačke tehnike, no moguće je na greben doći i lakšim putem između tornjeva sjeverno od glavnoga vrha.

Sa vrha, koji ima oblik dviju malenih terasa, smještenih jedna poviše druge, pruža se na sve strane prekrasan pogled. Gotovo pod samom liticom vrha u vrtovlavoju dubini proteže se slikovito polje Dolac pod Tulum, načičkano pastirskim stanovima, nad kojima se sa sjeverne strane diže početak divlje rastgranog grebena Tula. Sjeverozapadno se proteže velebitski lanac prema izrazitom golom vrhuncu *Sv. Brda*, a na jug se otvara upravo jedinstven pogled na kamenitu visoravan dalmatinskog Podgorja, presijecanu duboko usječenim koritom Zrmanje i bijelim trakovima cesta, koje se spuštaju u mnogobrojnim serpentinama sa Velebita u Obrovac. Još dalje se mreška površina našega plavog Jadrana, po kojem plove omanji parobrod, puštajući silne oblake dima. Taj se ogromni zaljev, što se je nekoliko desetaka kilometara uvalio u kopno, zove Novigradsko more. Ni daška vjetra nema pod ovim žarkim suncem, što je spalilo kamenita polja Zrmanjske visoravni, a svečanu nedjeljnu tišinu prekida samo zvuk zvona ovnova predvodnika i dozivajući poklici pastira. Prava velebitska idila. Odmarao sam se dulje vremena uživajući u nezaboravnoj slici, koju sam morao skoro ostaviti, jer nas čeka još dugačak put. Krenuo sam zatim po grebenu između tornjeva čudesnih oblika gotovo nepristupačnih uslijed svojih glatkih stijena. Svi su ovi kukovi karakterističan škrapasti krš, izbrazdan okomitim žlijebovima razornim djelovanjem vremenskih nepogoda kroz mnoga stoljeća, te baš toj činjenici imadu ove poput alabastera bijele litice zahvaliti za svoje bizarre oblike. Stigavši na greben do mog druga, pošli smo zajedno dalje, jugoistočnim smjerom prema polju »Bužanjki«. Iznenadenja ne prestaju ni na daljnjem našem putu. Stalno smo susretali nevjerojatno fantastične oblike kamenja »čučavaca«, kula i tornjeva, koje je upravo nemoguće opisati, a među njima se naročito ističe od glavne skupine prema istoku ležeći ogromni toranj, koji osamljeno strši iz pobočja poput gigantskog zuba, potječujući svojim oblikom na glasovite dolomitske tornjeve. Laganim putem stigli smo za sat i pol na krško polje Lađu, na čijem dnu se nalaze, kao da su iz zemlje izrasli, dva velika monolita, zvani »Ladovi« radi debelog hладa, kojega daju zbilja u obilnoj mjeri. Ovdje smo dobili vode i odmorili smo se, razgovarajući sa tipičnim starim Ličaninom, dugačkim sijedih zalisaka i brkova, našim gostoprivimcom. Priča nam kršni Likota o dobrim starim vremenima, o slaboj, od strašne suše uni-

štenoj ljetini, te o vucima i medvjedima, koji su sve manje zastupani u ovim nekada divljim prašumama starca Velebita. Iz riječi sijedog Ličanina se vidi živi interes i shvaćanje za sve, što se događa i usprkos svojih godina, on je sačuvao prirođenu oštiranu duha, očeličenu mnogim patnjama u ratu i na burnoj hirovitoj planini. Pošli smo zatim do vrlo lijepo livade »Prosenjaka«, gdje smo također u jednom od nekolicine stanova dobili vode. Domaćin nam je pokazao put, kojega treba naročito odavle prema Gračacu dobro slijediti, da se ne izgubi, jer je to samo kozja staza, te ju sa sigurnošću pronađe samo pastiri i lovci.

Stigavši na sedlo »Razvrsje«, otvara se pred nama vrlo duboka i velika dolina Duboke Jasle. Na njezinom dnu i sjevernom pobočju nalaze se lijepe livade i nekoliko stanova, a prema sjeveroistoku se vidi Crnopac, podno kojega vodi cesta za Gračac — naš cilj. Ovdje smo opazili zanimljivu prirodnu pojavu. Naime za vrijeme našeg puta po grebenu Tula počeo je duvati jugo, noseći sa sobom vrući morski zrak, zasićen solju, koja nam se je zatim kristalizirala u sitnim zrcicima na licu i prsimu, tvoreći prilično debelu naslagu slano-gorkog okusa. Spustili smo se u Duboke Jasle po vrlo slabom putu, a misli su nam letjele prema idealno trasiranoj Premužičevoj stazi, koja vodi između romantičnih kukova sjevernog Velebita, te nam je još i danas u ugodnoj uspomeni, radi lijepih vidika i raznolikosti pejsaža. Pošto su nas preplašene pastirice u jednom stanu (muškaraca nije bilo kod kuće) uputile u daljnji smjer našeg puta, počeli smo se uspinjati uvalom, kojom svršava dolina Dubokih Jasala na pobočje Čelavca. U toj kotlini i na dalnjem putu do ceste nailazili smo na staru izbljedjelu markaciju za Gračac. Sa pobočja Čelavca se još posljednji puta vide Tulove Grede, kao četiri gola prsta i Sv. Brdo sa svojom sijedom glavom, kao da nas zove na što skoriji posjet. Spustili smo se u duboku usjeklinu, kojom vodi cesta i njome u Gračac, kamo smo stigli u 7 sati na večer. Bili smo prilično iscrpljeni, jer je taj put prevelikih dimenzija za jedan dan, pošto treba hodati cca 8 sati po slaboj, nemar-kiranoj i jedva vidljivoj stazi, a osim toga oko 5 sati po cesti. No mi smo usprkos jakog umora bili vrlo zadovoljni sa našom turom, jer smo jedan dan proveli na lijepom našem Velebitu, te smo se, gledajući čudne oblike njegovih kukova, u duhu prenijeli na krajobraz vjernog pratioča naše zemlje — Mjeseca. Bujna ljudska mašta dočarava sī ovakove fantastične oblike na njegovim pustim poljanama, razrovanim mnogobrojnim kraterima ugaslih vulkana.

B.

